

Missa inte kommande evenemang:

17 november: Trivselträff med
föredrag om utvandrare

30 november: Lilla Julafton

OMSLAGSBILDEN:

För en tid sedan ställdes frågan till Tidlösans redaktion:

När revs det gamla vattentornet i Märsta? Svaret är den 26 februari 1992.

Foto: S Lundqvist, UNT.

Ett tag fanns planer på att bygga om vattentornet till attraktiva bostäder.

Detta föll på grund av villkoren i donationsbrevet för marken.

Marken får bara användas till kommunala anläggningar eller park.

Tack för mig!

Med detta nummer avslutar jag mina 20 år som redaktör och ansvarig utgivare för Tidlösan. Hela 80 nummer har det blivit, plus några specialeditioner för att hylla en vän och jubilar i styrelsen. Under dessa år har upplagan stadigt stigit från knappt 300 till 650 exemplar. Under de år som gått sedan dess har vi kunnat notera en årlig medlemsökning. Vid ingången av år 1994 hade vår förening 263 medlemmar. I senaste årsredovisning var medlemstalet 563. Även i år har *Red* haft nöjet att välkomna en lång rad nya medlemmar och läsare.

Jag skall inte påstå att 20 år går fort. Ibland har det varit pressande att få fram Tidlösan enligt tidschemat. De första tio åren hade *Red* ett dagligt arbete att gå till. Då blev det ofta nattarbete på redaktionen. De första åren, när Sven Eriksson rattade tekniken, blev det även nattarbete framför datorn i Bromsta. *Red* pekade och Sven trixade till det. Tack! Tryckoriginalen levererades som ”pappslöjd” till PP-tryck. Bilder skulle kopieras i exakt format. PP rasterade och klistra, innan tryckningen kunde börja. Idag besöker jag PP på morgonen med en PDF på ett USB-minne. Jag får se och godkänna ett korrektur innan jag går.

Tidvis har det varit svettigt att få fram bra artiklar. Ett fåtal skribenter förtjänar ett särskilt tack. Bilder har det varit enklare med, tack vare föreningens stora fotoarkiv. Ett särskilt tack går till alla min ”kolportörer”, som så troget har burit ut Tidlösan under alla år, till ungefär tre fjärdedelar av alla medlemmar. Det har sparat mycket pengar åt föreningen. Tack även till hustru Gunilla för uppbackning, korrekturläsning och all hjälp med distributionsgåromålen. Med glädje kommer jag att minnas alla uppmuntrande kontakter med läsekretsen.

Styrelsen har nu, efter flera års tjat från mig, utsett en redaktionskommitté för Tidlösan: Agneta Nilsson, Marés Lendway, Bo Klang och Ulf Berndtsson. Jag gissar att Agneta blir redaktör och ansvarig utgivare. Avgående *Red* önskar nya *Red* och kommittén framgång i arbetet.

Jag uppmanar alla medlemmar att göra deras arbete lätt – **SKRIV!**

Med detta tackar jag för mig!

Giselher Naglitsch
f.d. Red

TIDLÖSAN

UTGES AV:

Husby-Ärtinghundra Märsta
Hembygdsförening
195 91 Märsta
Plusgiro: 36 15 92-9

UTKOMMER: 4 gånger per år.

TRYCK: PP-Tryck, Märsta

REDAKTION:

Giselher Naglitsch, ansvarig utgivare
Tel. 08-591 155 14
E-post: tidlosan@hembygdmarsta.se

Manus mottages med tacksamhet.
Vi förbehåller oss rätten att i
samarbete med författaren redigera
det insända materialet.

INNEHÅLL

	Sid
Tack för mig	3
Gammelmärsta och Nymärsta, hur Konungs-Byggningen blev Nymärsta	4
Slagsmålet vid Märsta station anno 1899 och dess följder	8
Brev från läsekretsen	11
Glimtar från Märsta station	12
Gamla föremål och tekniker får nytt liv	14
Rapporter från Arlandagruppen	16
Hänt & händer	19

BLI MEDLEM I VÅR FÖRENING

Medlemskapet berättigar till deltagande i alla evenemang, även de som inte är öppna för allmänheten, och du får Tidlösan i din brevlåda fyra gånger om året. Avgiften är 120 kronor om året och gäller för hela familjen.

Enklaste sättet att bli medlem är att sätta in avgiften på vårt Plusgiro med angivande av *namn och adress*. Skriv gärna *Ny medlem* som referens.

För mera information gå till föreningens hemsida: www.hembygdmarsta.se

Gammelmärsta och Nymärsta - hur Konungs-Byggningen blev Nymärsta

Länsstyrelserna i Stockholm och Uppsala, Fredrik Bachmans minnesfond m.fl. anslog medel till ett forskningsprojekt om Gästgivaregårdar och krogar i Stockholms och Uppsala län. Följande artikel är ett delresultat av den forskningen. Stefan Nordin är väghistoriker, specialiserad på milstolpar. Med hans tillstånd återges artikeln som tidigare i år publicerades i Ledungen.

Märsta by och Gästgivaregårds historia är mycket mer dramatisk än vad som hittills är känt. Den innehåller ett 1600-tal med Stormaktstid, Drottning Kristina, en förödande eldsvåda, *Konungs-Byggning* och otroligt stora skjutssammandragningar. Det börjar så tidigt att man ännu inte är van vid att kalla det gästgiveri, utan det är en krog som påläggs skjutsplikter. Ortnamnet Märsta nämns första gången år 1427, men det är först på 1600-talet som byn fick sin stora betydelse för det allmännas bästa, nämligen som gästgivaregård.

Stormaktstiden och utvecklingen av näringsliv och förvaltning var grundbultarna för att Märsta skulle få en central roll i Uppland. Gästgiveri och skjutsväsen skulle komma att bli funktioner som utvecklades starkt i hela riket, särskilt i Stockholmsområdet och i synnerhet mellan Stockholm och Uppsala - rikets två huvudstäder.

Däremellan låg Märsta, en dagsresa från Stockholm och en dagsresa från Uppsala. Det var närmast en självklarhet att den välmående skattebyn Märsta skulle bli gästgiveri.

Skattebyar ägs av självägande bönder som betalar skatt. Den äldsta kartan över Märsta är från 1636 och ritas i samband med skattläggning. Då bestämdes Märsta skattetal till 1 mantal (skattekraft), skatte (ägarförhållande), och 16 öresland (arealen). Bytomten med alla husen illustreras med bara en enda byggnad på kartan, men där fanns många byggnader. Där låg bondbyn Märsta och där låg också gästgiveriet. Därför krävdes det rejäla skattelättnader för att få sådana bönder att inrätta och ansvara för gästgiveri och skjuts. Det räckte inte med någon liten rotefrihet. I Märstas fall kommer man efter några årtionden att tala om frihet från alla *"wisse och owisse onera"*, dvs. i princip frihet från alla kända och okända skatter.

Om vi börjar med 1621 då Ifwar Larsson var ensam Märstabonde, då nämns inga skattelättnader. Men redan 1626 har sonen Erich Ifwarsson tagit över och han får lindringar i sin beskattning *"fritt owisse Persedlar och åhrliga dagswerken"*. Det beror ganska säkert på hans besvär med gästgiveri och skjuts. Efter Erich kom Olof, som

var gift med Gunilla Pers dotter som strax blev änka. Hon fick fortsätta med verksamheten och fick 1630 till och med ett kungligt brev på att hon befrias från alla *"wisse och owisse utlagor ... intet undantagandes ... så länge hon det i så måtto åbor"*. Det var för hennes omsorger och besvär med resande, *"serdeles uti Herrefärder"*.

Herrefärder var ordet för den ström av ståndspersoner som passerade Märsta till och från Uppsala. De var inte beredda att vänta på skjuts, få klena hästar eller sälligt bemötande. Inte sällan var hovet och höga adelsmän otåliga och fordrande. Varje hästombyte för hovets resande mellan Stockholm och Uppsala krävde vid den här tiden 200 hästar. Från 1647 finns en förteckning som avser drottningens resa till Uppsala. Totalt erfordrades 76 personer, 20 vagnar, 5 kärror och 85 ridhästar. 30 år senare förekom dubbelt så stora sammandragningar av hästar, kärror och kuskar. Det var en enorm apparat att dra ihop och organisera hovets och de högre ståndens transporter mellan Stockholm och Uppsala. Allt skedde i Märsta!

Någon gång under tidigt 1640-tal byggde kronan det som kom att kallas *Konungs-Byggningen* någonstans på 1 mantal Märstas ägor. Säkert betydde de generösa skattelindringarna en hel del för att detta kunde ske. Det enda som togs i anspråk var nämligen Märstas mark. Kronan stod för hela bygget. Varken den unga drottning Kristina eller andra höga ståndspersoner kunde tänka sig att övernatta i gästgiveriets enkla och kanske lusiga ruckel.

Kronans ständiga behov av en alltid tillgänglig övernattningsbyggnad av bättre standard i Märsta fick därmed sin lösning. Vid den här tiden var änkan Gunilla Persdotter omgift med före detta Capitenen Mats Örn, som därefter kallas gästgivare och han får samma generösa skattefriheter åtminstone till 1654. Efter Mats Örn kom Gunillas son Per Olofsson att bli gästgivare.

Konungs-Byggningen fanns alltså från 1640-talet till 1660-talet.

År 1654 inträffade en katastrof för Märsta - hela byn brann upp, *"lades i aska"*. Inte en enda byggnad blev kvar - utom Konungs-Byggningen. Den enda rimliga förklaringen till att Konungs-Byggningen klarade sig när hela den övriga byn brann upp, var att den låg avsides till. Konungs-Byggningen måste ha legat så långt ifrån Märstas tätt bebyggda hustomt att elden inte nådde dit. Att den byggnad som uppförts och använts enbart för hovets och kronans övernattnings hade byggts en bra bit från det stökiga gästgiveriet är också helt naturligt och närmast självklart. På grund av branden blev gästgiveriet tillfälligt flyttat till Johan i Arenberga under några år.

Konungs-Byggningen nämns därefter i åtskilliga handlingar vid mitten av 1600-talet. Det gällde för det mesta vården av byggnaden. Gästgivaren hade hand om nycklar och ansvaret för att *"alla dess rum såsom salar, kammare, köllare och windar"* hålls i prydligt skick. Länsmannen och två nämndemän

Gammel-Märsta gård med gästgiveribyggnaden till vänster. Vykort omkring 1900.

ska regelbundet kontrollera detta. När Karl XI år 1664 planerar en resa från Stockholm till Uppsala, beordras kronofogden Johan Johansson i flera brev att reparera kungsbyggnaden.

De fönster som är trasiga ska bytas, skorstenarna ska kontrolleras och sotas, "gemakerne med alla tillhörigheter ska wara wäl försedde med sängiar, bord och stolar" osv. Att inredning och underhåll sköttes och betalades i den här ordningen visar att Konungs-Byggningen var en separat enhet inom gästgiveriet, där gästgivaren stod för tillsyn och vardagsunderhåll, medan kronobetjäningen hade ansvaret för byggnadens varaktiga skick. De penningmedel som erfordrades skulle avkrävas företrädarens Mårten Jönssons sterbhus som tydligt var i skuld till kronan. Trots att allt detta föreskrevs i god tid inträffade sådana missförstånd och uppehåll, att det blev akut. De sista skarpa förmaningarna innehåller i moderniserad omskrivning beskedet att: *bry Er inte om att bygga någon trossbotten eftersom någon sådan aldrig funnits förr. Nöj Er med att laga takdropp, fönster och spisar målas och sneda, vinda och lösa bräder*

spikas fast. Den 26 juli 1664 får Kronofogden besked i liknande ärende, nämligen att Konungen ska till Uppsala om 14 dagar och då ska han "Logera i Märstad Konungs-Byggning på ett nattläger eller två".

Drottning Kristina övernattade i Märsta många gånger, men det nämns alltid bara i förbigående. Att det skedde i denna särskilda Konungs-Byggning har inte tidigare varit känt. Sista gången hon bodde i Konungs-Byggningen var troligtvis när hon reste till och från Uppsala vid abdikationen sommaren 1654.

Att Märsta by drabbades av den här brandkatastrofen år 1654 har inte heller uppmärksammats tidigare, trots att det i mantalslängderna för 1655 och 1656 står "Förbränt". Nästa längder för 1657-1665 saknas. I november 1659 får gästgivaren Per Olofsson ett skriftligt besked från landshövdingen Svante Baner, där gästgivaren först beviljas de sedvanliga skattebefrielserna, men också ansvaret för "Stora Konungs-Byggningen" med nycklar och allt. Byggnaden är alltså kvar och förväntas

fortsätta att fungera som hovets och kronans övernattningsbyggnad. Den utvecklingen avstannar. Istället får Per Olofsson allt större möjligheter att disponera byggnaden som han vill. Det var Per Olofsson som byggde upp Märsta efter den stora branden 1654. "Konungs-Byggningen" nämns inte i arkiven under resten av 1600-talet och det talar för att den inordnades i gästgiveriet och Märsta skattetal, där den egentligen hela tiden hörde hemma.

NyMärsta. Det är alltså platsen för Konungs-Byggningen som blir NyMärsta. Hur länge Konungs-Byggningen fanns

kvar med den namngivningen och med uppgiften att endast nyttjas av hovet, har inte uppdagats. Under 1660-talet nämns Konungs-Byggningen ett par gånger i samband med reparationer, men dokumenten ger inga klarare besked. Intresset från kronan att lägga energi och pengar på byggnaden minskar tydligt. Uppsalas roll som rikets andra huvudstad minskade. Till slut uppmanas och tillåts gästgivaren att på förmånliga villkor ta hand om hela byggnaden. Under 1700-talet lär Märsta ha varit tingsstad för häradstingen. Kanske det var i NyMärsta det skedde.

Nymärsta gård tidigt 1900-tal

Red tackar Stefan Nordin för denna artikel och flera för oss nya uppgifter om Märsta. Även i senare tid, än den som avhandlas i artikeln, har Märsta gästgiveri fungerat som tingsplats. Det fanns en tingssal i gästgiveriet. Nymärsta styckades av till egen gård 1721. Bilen på den gamla bilden över Nymärsta befinner sig ungefär där Stockholmsvägen från vänster idag möter Södergatan från höger. Bilden är tagen från Nymärsta kulle. Mitt i bilden ses den då äldsta manbyggnaden, med förmodat ursprung från 1700-talet. Muntlig tradition, som pekade på gästgiveri och kungliga övernattningar på denna plats, kunde höras ännu på 1950-talet. Men dessa uppgifter är (ännu) inte historiskt belagda. Mera om dessa gårdars historia finns att läsa i Tidlösan nummer 1, 2009.

SLAGSMÅLET VID MÄRSTA STATION anno 1899 och dess följder

Det var bättre förr, frestas red att säga. Men vid närmare eftertanke var det kanske för bra? Har svårt för att bestämma mig, efter att ha hört på nyheterna nu på morgonen om nya skjutningar med dödlig utgång i Göteborg. Bra är det, och uppskattat, när red får bidrag till Tidlösan från läsekretsen. Denna gång är det "vännen i förskingringen" Janne Gustavsson i Norrköping, Odensalason och välkänd för alla som gillar Scenapsteatern som skickade ett mejl:

Hej Gieselher! ;) Jag är inte så snabb. Jag måste få tid på mig. Nu är det ganska exakt ett år sedan du och jag pratades vid i Hova lada i Odensala om min mormors farfar (tillika Karl-Håkan Lundgrens morfar) i Elgesta dåvarande nämndemannen och arrendatorn Johan Fredrik Andersson, som fick 2 månaders fängelse för misshandel av tjänsteman vid Märsta station. Jag lovade att bidra med detta. Och redan nu kommer det ;-).

Att det är bråkigt vid Märsta station nuförtiden har väl inte undgått någon. Men tro inte att detta är någon ny företeelse. Redan för över hundra år sedan fanns både sprit och station. Våldsamheter förekom då också. Men då var det nävar och skällsord, inte så korkat som nu, knivar och trasiga flaskor (idioter!). Så det gick ju med våra ögon fredligare till då. Men med dåtidens ögon var detta allvarliga saker. Denna händelse - som hade börjat med en glad kväll i Stockholm - ledde till att under teknads mormors farfar, dåvarande nämndemannen i Erlinghundra härad Johan Fredrik Andersson i Elgesta fick tillbringa två månader i fängelse. Och nämndemannatiteln fick han säkerligen inte behålla. Vilken skam för familjen Andersson i Elgesta...

Skulle gärna berätta historien med egna ord, men mycket av charmen

i historien skulle försvinna då, så låt oss förflytta oss sisådär 114 år tillbaka i tiden, då jag citerar brevet från stinsen - förlåt, stationsinspektören - vid Märsta station Gustaf Brunsson, ställt till "Trafikinspektören för 2:dra sektionen, Stockholm", sommaren 1899.

"Måndagen den 31:ste sistlidne månad ankommo till härvarande jernvägsstation arrendatorn J.F. Andersson i Elgesta, Husby Erlinghundra socken och jernvägsarbetare f.d. soldaten Abr. Klang och August Klang [fader och son] dervid dessa 3 personer, efter det de förtärt starka drycker och blifvit berusade, började slagsmål sinsemellan, uppehållande sig härunder dels på bangården och dels på plattformen, eller på andra platser inom jernvägens område. Under bedöfvande oljud med svordomar och de gröfsta skällsord, fort-

Johan Fredrik Andersson, Norrgården Elgesta, med hustru Matilda och 7 barn, år 1903.

Bilden är ett exempel på vad som kan åstadkommas med modern teknik och lite tålmod. Den var i så dåligt skick, att den, när den som gåva kom in i föreningens arkiv, inte bedömdes värd att digitalisera. Den var smutsig och repad. Nu kom motivationen och bilden har partiellt renoverats. Det tog några timmar att bara preparera fram partiet med familjemedlemmarnas ansikten. Se den nedre delen av bilden och betänk på att viktiga bilder går att rädda.

satte detta från klockan emellan 6 och 7 till omkring kl ½ 9 på aftonen, då den yngre Klang och arrendatorn Andersson kullslogo den äldre arbetaren Klang med sådan våldsamhet, att det kunde befaras dödsolycka - och skedde detta emellan magasins- och rundspåren på bangården.

Åseende denna senare våldsbragd tillsade jag samtliga fridstörare upprepade gånger att aflägsna sig från jernvägens område, hvarvid först i synnerhet arrendatorn Andersson gjorde i så väl ord som åtbörder det brutalaste motstånd - och då jag derefter med våld måste föra ut honom tillkom äfven den yngre arbetaren Klang och sökte hindra mig härifrån, samt jemte Andersson satte sig till alltmera motstånd, nekade under svordomar och hotelser att vika en tum - och våldförde sig båda på mig (inget sexuellt, förf. anm.) dels genom att slå utaf mössan och dels genom att gripa mig i bröstet, dervid 2

knappar rycktes ur västen. Vid detta tillfälle tillstädeskommo några af jernvägspersonal och 2 måleriarbetare som hjälpte till att få ut båda orostiftarne.

Den äldre arbetaren Klang var då redan ur stridbart skick, genom den behandling han kort förut undergått af sin son och arrendatorn Andersson.

Omedelbart härpå anlände kronolänsmannen O.H. Simlund till platsen och i egenskap af allmän åklagare anmäldes hela tilldragelsen för honom, med begäran om åtals anställande, hvilket allt härmed värdsamt rapporteras

Märsta den 19 Augusti 1899

Gustaf Brunsson

Stationsinspektör"

Sådär! Överlämnar denna historia till dig att hantera på bästa sätt. Ska förresten träffa ett barnbarnsbarn till denne ovanstående olycksalige arrendator, nämligen Marés Lendway (Elgesta). Vi ska gotta oss i lite släktband.

Red kan inte låta bli att kommentera: "vilket förfärligt påbrå" Janne har! Men han är inte ensam. Två ledamöter av hembygdsföreningens styrelse är lika belastade: Marés Lendway, redan nämnd, och Bosse Klang, som erkänner att han vet vilka personerna är: Jag är så illa tvungen eftersom den äldre är min farfars far och den yngre är min farfar, skriver han.

Klanan Klang vid torpet Lindesberg, under Elgesta. Längst till vänster ses den ena slagskämpan, före detta soldaten Abraham Klang. I klungan längst till höger står sonen August på behörigt avstånd från fadern. Även denna bild är tagen 1903.

Brev från läsekretsen

Läste med stort intresse artikeln om färgfabriken i Märsta. Detta för att min morfar, Emil Edbom (född 1900) arbetade där från 1944 fram till sin pensionering. Emil och hans fru Ida som från 1921 bodde på Sundveda och arbetade åt Steninge tröttnade till slut på att det fanns varken vatten eller elektricitet indraget i huset. Så 1944 sa Emil upp sig och fick arbete på färgfabriken. Familjen flyttade då istället till Lilla Ekill, ett hus som de hyrde för att 1946 bygga ett eget hus på Skogsvägen 7 inne i Märsta. Därifrån cyklade han sedan varje dag till sitt arbete.

Ett par händelser kommer jag ihåg att Emil berättade från sitt arbete på Färgfabriken. En dag när han gick ut på lagret sprang det en ganska stor råtta upp i byxbenet, runt i grenen och ut genom det andra byxbenet. Emil berättade att han slog efter råttan men missade som tur var, annars hade han säkert blivit biten. Byxorna var nog ganska rymliga på den tiden skulle jag tro.

En annan gång tog det eld i en färggryta och det gick inte släcka. Då tog Emil och bar ut grytan medan eldsflamorna slog emot honom. Det gick bra och elden spred sig inte, men Emil fick både hår och ögonbryn svedda.

Jag vet också att morfar blandade till den gröna färgen som de målade deras nybyggda hus med på Skogsvägen. Emil arbetade på färgfabriken fram till sin pensionering 1967, men jag vet att han hoppade in lite extra också efter det.

*Mvh, Kenneth Fridh
Dals Långed*

Klass 5 kom cyklande ända från Sigtuna

Den 12 september värmdes sensommarsolen gott när vi startade vår cykelutflykt. 45 förväntansfulla elever från S:ta Gertruds skola i Sigtuna cyklade hela vägen till Husby. Under våren hade vi studerat "Sverige för hundra år sedan". Efter som deras lärare också är skolfogde och styrelseledamot i Hembygdsföreningen var besöket självskrivet.

Väl framme startade eleverna helt på egen hand att leka; "dra oxen", dra kavel (vilket man lekte redan på medeltiden) och dragkamp. Efter en välbehövlig fikapaus delades eleverna i grupper. Vår klassmorfar Sergej Andersson tog med en grupp till torpet. Han lät eleverna leka torparfamilj. De lagade mat i spisen, sopade golvet och lyssnade på berättelser om soldatens vedermödor.

Skolklockan ringde in för dagens första lektion i skolsalen. Snälla Marés, du kan väl vara riktigt sträng, vädjade en elev som ställt upp sig i ledet och väntade på att få komma in och sätta sig. Vad gör man inte för att barnen ska bli nöjda. Jag tittade strängt på dem och höll hårt i pekpinne: - sju gånger åtta, Eric! - kan inte, fröken. - då blir det skamvrån! -jaaa, äntligen!

Den glädjen skulle ha fått barnen som gick i skolan för hundra år sedan att höja på ögonbrynen.

Det låg allihanda spännande saker under bänklocken. Allt var inte hundra år gammalt. Skolradiohäften från 70-talet tex, som pedagogiskt förklarar det där med blommor och bin, skapade en livad stämning i klassen.

Lunchen som bestod av korb och bröd intogs på skoltrappan. Tiden går alldeles för fort när man har roligt. Så var det dags att trampa hem igen.

*Marés, lärare på S:ta Gertrud
och skolfogde i Husby*

Glimtar från Märsta station

Märsta station har alltid legat oss Märstabor varmt om hjärtat. Det är väl för att så många av oss har tillbringat så många timmar där, i väntan på buss eller tåg.

Alltsomoftast har vi varit förbannade över förseningar eller uteblivna bussar och tåg. Vi har svurit över bussen som inte har väntat in en försenad pendel, frusit och kurat i regn och blåst. Men på något sätt har vi kramat om vårt kära stationshus. I ett avseende måste man dock säga att det var bättre förr – då hade vi en väntsal där vi kunde tränga ihop oss när det behövdes.

Den 5 februari 1971 var det tågstrejk med lång väntan på tåg och köande för ersättningsbussar. I väntsalen rådde trängsel. Där kunde man drömma sig bort och gå in i reseaffischernas förföriska bilder från fjärran resmål.

Bilder ur UNT-samlingen i Hembygdsföreningens arkiv, 1971 och 1974

GAMLA FÖREMÅL OCH TEKNIKER FÅR NYTT LIV

Marés Lenvway är hembygdsföreningens skolfogde. Hon har ansvaret för vår skolutställning och samlingarna. Dessutom är hon lärare på skolan S:ta Gertrud.

Förra påsken när vi städade trädgården hemma på Elgesta låg plötsligt en stenxya framför mina fötter. När tog en mänsklig hand i den första gången? När tog någon i den senast? Jag kände mig ärad, som om jag fått en utmärkelse av något slag. Frågade pappa om han hittat något liknande, han hade ju ändå bott på gården i nästan hela sitt liv. Nej aldrig, sa han och inte farfar eller hans far heller.

Just då undervisade jag min klass i forntiden. Det var det bästa läromedlet jag kunnat tänka mig att få dela med mig av. Att kunna låta eleverna hålla i ett flera tusen år gammalt föremål. Det svindlar lite när fantasin sätts igång. Hur kom den dit? Var det vatten här och någon paddlade till en holme eller ö och högg så att yxan gick sönder, kanske föll den i vattnet.

Som skolfogde i Husby skola fick jag en dag för mig att jag skulle ta med mig något till skolan. Nu är ämnet för fyror ”Sverige för hundra år sedan”. Tänkte låna med mig några gamla skolplanscher. Hade också ett annat ärende, SVT spelar just nu in en film och de skulle behöva låna några böcker och skolhäften. Gick igenom bokskåpet och fann en bunt pedagogiska tidskrifter för lärare. De var från 1951. Fann att råden och tipsen var långt ifrån inaktuella, t e x fanns en liten pjäs av Lennart Hellsing i ett exemplar. Den skulle vi kunna användas med tanke på att vi firar att han varit verksam i över 60 år och kulturskolan haft ett program på Kultorum för eleverna i vår. Nåja, en bunt med lite av varje fick följa med till skolans personalrum.

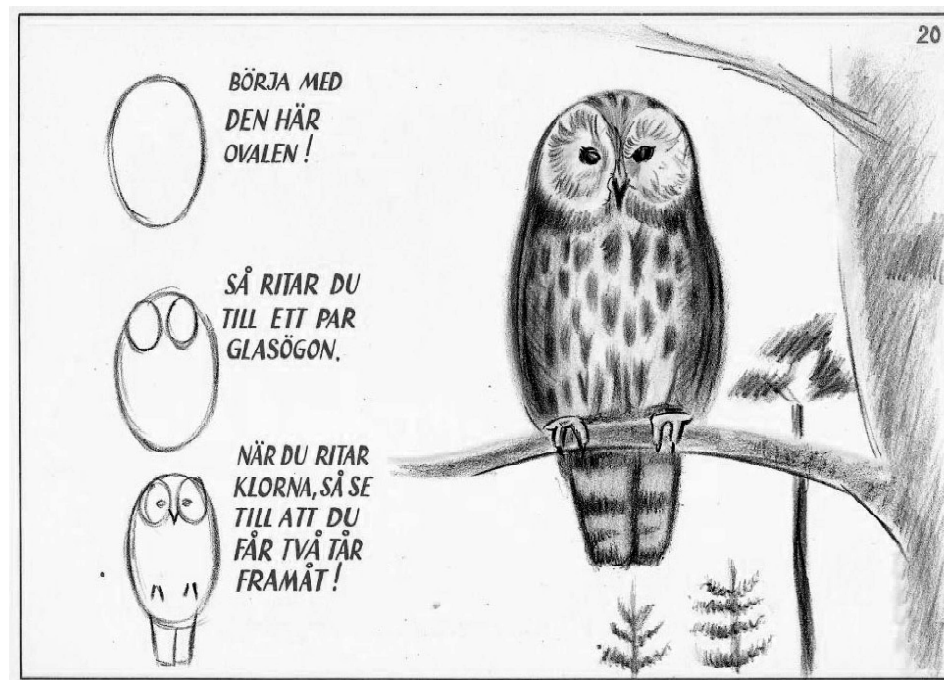
I den bunt fann Ann det pedagogiska materialet *Bildserie i Hembygdsundervisning för folkskolans 3:e klass*. Det står inte vilket år det är tryckt, men skulle gissa på 50-talet.

Ann, som är förskolelärare, hade problem med att lära sina elever det hon själv inte behärskade, nämligen teckning. Nu stegade hon i väg till klassrummet och berättade för barnen att hon skulle teckna en häst. De små liven skrattade rätt och elakt. De visste att det var omöjligt, men hon lät sig inte nedslås. Hon tecknade efter instruktionerna en rektangel och en kvadrat och två linjer undertill. I kvadraten ritade hon en triangel och barnen fnyste överlägset, det där var väl ingen häst. Nu rundade hon formerna och hästens mjuka kropp växte sakta fram. Frysningarna i rummet tystnade gradvis och byttes till beundran och förvåning. Snart haglade berömmen och nu ville barnen själva prova metoden från 50-talet.

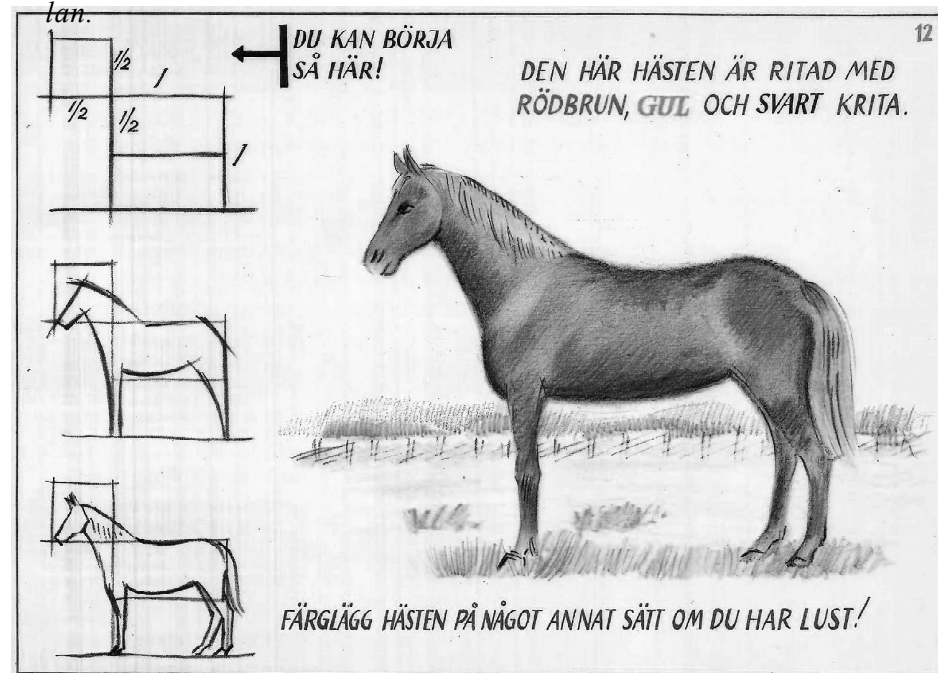
Nyheten spreds. Materialet bestod av ett 20-tal olika djur och växter och nu tecknas det som aldrig förr. Alla kan sjunga säger Caroline af Ugglas, alla kan teckna säger jag. Alla tecknar på S:ta Gertrud skola, både elever och personal. Är det inte underligt hur något som legat och dammat i ett skåp plötsligt får liv och mening för så många. Ni kan ju tänka er, nästan trehundra barn för metoden vidare till sina barn med orden: *teckna, det lärde jag mig i skolan.*

Det är tiden som möter tiden, den har bara legat och vilat sig en stund, nu sträcker den på sig och gäspar. För att vi ska förstå och lära måste vi även kunna kasta en blick i backspegeln.

Marés

Två exempel på teckningsinstruktioner som Marés tog med sig till skolan.

RAPPORTER FRÅN ARLANDAGRUPPEN

Skogshuggarliv på Arlanda

Här följer några minnen från den tid då undertecknad, Sven-Olof Karlsson, var anställd hos det som det så vackert hette "Kungliga Luftfartsstyrelsen". Det gällde skogsavverkning vid anläggande av storflygplatsen Stockholm Arlanda under tiden 28 juli 1958 – 17 januari 1959.

Mitt arbete bestod i att aptera ut virket ur de fällda träden samt räkna ut allt virke som skogsarbetarna högg. Det var rent ackordsarbete. Man hade betalt per timmerstock och massabit så det gällde att jobba på om det skulle bli en dräglig dagsförtjänst. Tänk på att då fanns det ingen i mitt gäng som hade motorsåg. De flesta skogsarbetarna kom från Jungsele. Kommenderade hit då det var brist på arbete i norrlandslänen. Dessa skulle bo i en torpstuga vid Slåttan som tidigare tjänstgjort som klubbstuga åt Märsta orienteringsklubb. Jag fick i uppdrag att med hjälp av någon från Luftfartsverket att spika upp masonit-skivor på insidan av timmerväggarna så att det skulle bli lite trevligare. I rummet fanns en stor öppen eldstad och en järnspis. Möbleringen bestod av ett stort bord samt ett antal järnsängar. Det var med andra ord ett mycket bristfälligt boende. Hösten närmade sig och för att hålla värmen så eldades det kraftigt i den öppna spisen. Så en natt så brann stugan ner till grunden men lyckligtvis så brann ingen av gubbarna inne. Anledningen till denna brand kan vara att intill denna torpstuga låg ett mycket finare hus som stod tomt. Där ville man bo.

Varför de inte fick bo i det huset från början kan man fråga sig. Nu blev det dock så.

Den skog som avverkades för landningsbanan och tillhörande inflygningsområde tillhörde Tomta och Måby i söder. Vid norra delen av banan var det fler markägare: Nytorp, delar av Kättsta, Skörsta, Brunnby, Älgesta med flera. Ett minne jag har var när jag träffade Eklund i Tomta som vad jag förstod inte var så glad att avyttra mark till storflygplatsen. Han berättade för mig att han var ledsen för att "storgrana" var fälld. Under den brukade gumman och jag sitta och tjala om söndagarna.

Utkörningen av virket från skogsavverkningen skapade arbetstillfällen för lantbrukare från trakten. Då fanns inga stora skogstraktorer utan man körde med häst. En del började med sin traktor från gården. Timmerkärror tillverkades, de flesta av Sven Johanssons verkstad i Odensala. De bestod av en framaxel från en lastbil och två lastbilshjul.

Några jag minns som slet hårt med utkörningen av virket var bröderna Bernhardsson i Måby, Sture Jansson i Slåsta, Ragnar Andersson i Älgestavretar, Torsten Nilsson i Nytorp, m. fl.

Ett annat minne jag har som berör skogsavverkning för Arlanda är från slutet av 1940-talet. Redan då byggdes den första landningsbanan, den östvästliga banan som även kom att kallas puckelbanan. Då hade den första motorsågen gjort sitt inträde i skogsbruket. Den var stor och tung och kördes av två personer. Den användes enbart till att fälla träden. Min bror som då var konduktör på "Buss Anders" som gick mellan Husby-Långhundra och Norra Bantorget i Stockholm berättade att när denna såg var trasig så ställde man den vid vägkanten på Långåsen. Då visste föraren av bussen och min bror att denna blytung låda med sågen skulle lastas in i släpvagnen efter bussen. När man sedan kom fram till Norra Bantorget skulle den bäras till en verkstad som jag tror låg på Upplandsgatan. Sedan när den var reparerad så skulle den fraktas tillbaka till vägkanten i skogen på Långåsen. En stående replik från chauffören på bussen var när han närmade sig Långåsen var, "säg inte att lådfan står där i dag igen".

Öst-västliga banan togs ej i bruk förrän det skulle bli en storflygplats här i slutet av 1950-talet. Vid den här tiden kallades flygfältet som "Halmsjöflygfältet". Senare i historien så har man en namngivningstävlan om vad flygfältet skall heta. Då skapas "Stockholm Arlanda".

Vi har här nämnt att det var norrländska skogsarbetare som avverkade skogen där flygplatsen skulle ligga. Men, här arbetade också interner från "Fångvårdsstyrelsens" öppna anstalt vid Bergsbo. Det finns säkert fler

episoder och berättelser i samband med byggande av denna enorma arbetsplats. Detta var några. Låt mig återkomma

Sven-Olof Karlsson

Tullepisod på Arlanda

Vid en tullkontroll av ankommande resenärer från Palma Mallorca visade det sig att en man hade dubbel ranson av alkohol och tobak att förtulla. Detta upplyste tulltjänstemannen honom om och avsåg att beslagta varorna. Men det är min brors ranson sade mannen. Jaha, och var har vi honom då, sade tullaren. Här, sade mannen och klappade på en kartong. Det visade sig att mannen hade varit ute på en häftig barrunda med sin bror några dagar tidigare då brodern plötsligt föll ner i baren. Stendöd! Mannen öppnade kartongen och visade urnan med stoftet av brodern. Han var redan kremerad och alla papper för hemfärd var ordnat av Svenska ambassaden. Enligt mannen så hade brodern köpt sin ranson innan fränfallet och menade att han kunde väl då få ta med sig den hem på den sista färden. Tullaren som var av den omtänksamma typen tyckte då att han här skulle göra ett undantag och lät mannen passera.

Mannen lämnade nöjd tullfiltret in i Sverige med sin dubbla ranson. Det sista tulltjänstemannen hörde när han passerade ut var, "han var en lättlurad tullare". Han hade på något sätt lyckats nyttja broderns papper och handlat en extra ranson.

*Charlie
(Fd. tulltjänsteman på Arlanda)*

HÄNT & HÄNDER

Nya medlemmar

Det som inte får hända har hänt – *Red* glömde, i förra numret av Tidlösan, hälsa ett stort antal nya medlemmar välkomna i föreningen. Så det får bli ett extra varmt välkommen denna gång, till er som nu får ert andra nummer av Tidlösan och till er som får det första: Bo Ledin, Knivsta, Ulla Esberg och Anna-Karin Lundström, Rosersberg, Claes Bagge och Tage Carlsson, Sigtuna, Lena Lundberg och Alf Ahlstedt, Knivsta, Birgitta och Ingvar Fång, Monica Bjelknert, Agneta Tengsund, Lena Björkdahl, Lennart Lindahl, Lars Bryntesson, Curt och Birgitta Öström, Sture Boogh, Bruno Landstedt, Lars Kedling, Pelle och Yvonne Gidén samt Maj-Britt Billsäter, Märsta

Arlandagruppen

Kvällen den första oktober hade vi möte igen, åtta deltagare. Jag försökte fördela uppgifter att ta fram underlag, textsnuttar, foton mm. Vi får se om det funkar bättre. Det handlar om ett tiotal idéer ... Vi hoppas de texter vi sänt till Tidlösan denna gång kommer med!

Vi bestämde datum för nya träffar: Den 12 november, 14 januari och 4 mars alltid tisdagar. Hälsar *Gun o Sven*

Red kommentar:

Träffarna är i Husby skola kl 18.00. För mera information kontakta: Gun Eriksson 070-250 74 20 eller Sven 070-7184 65 55

Besök i hembygdsgården

Under hösten har vi kunnat glädjas åt flera besök i Hembygdsgården. Här följer ett par exempel.

SENIORAKADEMIN kom en solig dag i september för att få information om föreningen och vår gamla skola. Ulf Berndtsson var värd för ett femtontal besökare. Det måste han ha gjort bra, eftersom vi fick 3 nya medlemmar och flera böcker såldes.

KLASS 2 PÅ SÄTUNASKOLAN kom på besök den första oktober.

Återigen blev det succé, skriver Bo Klang i sin rapport. Det innebär att fler skolor/klasser lär komma och bedriva lektion/er om hembygden i Husby skola.

Vi hade 3 stationer om Hembygdens historia. Vi som jobbade denna dag var Bo Klang med *Hembygdens historia*, Gun och Allan Pettersson med *hur barn bodde och levde för 100 år sedan*. En lärare vid Sätunaskolan fick ta ämnet *att gå i skolan för 100 år sedan*. Yngve Östman gick runt och bevakade och fotograferade. Tyvärr kan vi inte visa något foto. Personuppgiftslagen kräver tillstånd från varje barns vårdnadshavare för detta.

Det verkar finnas efterfrågan som vi måste rusta oss för. Vi vill ju gärna komma in i skolan. Styrelsen kan inte ta detta jobb fullt ut, utan måste gå ut bland medlemmarna och fråga, *vilka som kan och vill hjälpa till med detta jobb och nöje i skolan*. Nu kära medlemmar, nu kallar hembygdsföreningen på hjälp. Kontakta någon av oss i styrelsen!

Med vänliga och bestämda hälsningar
Bo Klang

Trivselträff i Husby skola

söndag 17 november klockan 15.00

Bo Klang håller ett föredrag och visar bilder om sin resa i somras
i utvandringens och folkomflyttningens tid

Kaffe med dopp i pausen. Välkomna!

Lilla julafton

i Församlingshemmet Husby

Lördagen den 30 november kl 16.00

Glögg och pepparkakor, gröt och skinka, mm
Till detta serveras julens sånger och musik

Kostnad 80 kr per person och en liten julklapp för ca 40 kr

Anmälan senast 26 nov. till Margareta och Bo Klang
på tel. 591 224 32 eller bo.klang@bredband.net
Först till kvarn gäller - det brukar bli mer än fullt!

Valberedningen efterlyser förslag och tips

Valberedningen skall snart påbörja sitt arbete inför kommande årsmöte. Redan nu vill vi be alla medlemmar: fundera till om ni har förslag och idéer om funktionärer såsom styrelse och revisorer eller arbetsgrupper, m.m. för Hembygdsgården?

Du kan föreslå någon du känner och naturligtvis är det välkommet att anmäla eget intresse för uppgifter i föreningen!

Meddela dina förslag/nomineringar till
Ann Bly Lässman ann.bly.lassman@abf.se eller 08-505 868 42

Det drar ihop sig till midsommarfirande i parken framför Märsta Folkets Hus 1953. Foto: Karl Skoglund